

(obsluhoval protiletadlový kulomet, ale mezi spolubojovníky se proslavil jako skvělý kuchař). Když pak Čechoslováky přesunuli do Londýna, voják Machov dostal za úkol pomoci s choreografií Prodané nevěsty, jejíž uvedení připravovalo operní divadlo Sadler's Wells. Premiéra, jíž se v listopadu 1943 zúčastnil i prezident Beneš, byla nadšeně přijata a před Machovem, který v „Prodance“ i tančil, se rázem začaly otevírat dveře... On však zvolí návrat. Když v Praze nenachází uplatnění, nastupuje do Státního divadla v Brně a v sezoně 1945–1946 je uměleckým šéfem baletu. Pak se stane choreografem a šéfem baletu Národního divadla. Přípravuje pro „Werichovo“ Divadlo státního filmu choreografie revue Nebe na zemi a nově uváděné operety Akulina; má si zahrát i ve filmu Císařův pekař a pekařův císař, k tomu však již nedojde. V jeho osobním životě roste napětí: Je zatčen jeho přítel, slovenský básník Theo Florin. Předválečný komunističtí Machov neprojde prověrkami a je vyloučen ze strany (vadí i jeho minulost příslušníka západní armády). V divadle podává výpověď. Místo mu nabízí E. F. Burian, ale Machov odmítá. Jeho posledním představením v Národním divadle je Labutí jezero. Pak pohár hořkosti přeteče.

Něco podobného platí i pro balet. Tam se dál hraje Filosofská historie či Viktorka (Zbyněk Vostřák), které měly premiéru v nedávných letech. První a jediná baletní premiéra roku, Labutí jezero, se odehraje 26. ledna a na dlouhou dobu je poslední. Saša Machov, umělecký šéf baletu, v létě toho roku spáchá sebevraždu.

Brněnská opera v prosinci poprvé inscenuje operní zpracování Mladé gardy sovětského skladatele Mejtuse, které pak brzy uvedou i v Národním divadle a na řadě dalších scén. „*Tato představení přímo mobilizují naše nové operní obecnstvo z řad pracujících a vyvolávají paniku, a dokonce z divadla vyhánějí vymírající kastičku starého buržoazního dekadentního obecnstva,*“ napíše kritik v časopise

Divadlo a myslí to jako pochvalu. Zpívají Zdeněk Soušek, Libuše Domanínská, Soňa Červená...

Operetu je možno „strpět na jevišti“ jen výjimečně, nyní však přichází v podobě, ve které se jen tak odmítnout nedá: jako sovětská opereta. Městské divadlo Na Fidlovačce v Praze uvede jako první operetu Isaka Dunajevského Dobrý vítr do plachet, s „ideově závažným tématem ze současnosti: boj jugoslávského lidu proti Titově fašistické smečce.“ Dramaturgové aspoň mohou začít vyvažovat: jedna sovětská nebo současná, jedna „nesovětská“... V Brně má premiéru opereta Slepice a kostelník s hudbou Ludvíka Poděště. Na druhé straně v Ostravě toho roku uvedou i Mamzelle Nitouche a na repertoáru tam zůstává i klasická opera: Verdi (Maškarní ples, Don Carlos), Puccini (Madame Butterfly, Tosca) i Bizet (Carmen).

Uměleckým šéfem brněnského baletu je **Ivo Váňa Psota**. Tančil i v newyorské Metropolitní opeře... Jeho poslední choreografií je Král Ječmínek, v Brně přijatý s nadšením, v Praze vlažně. Žádné další představení Psota už nevytvoří: V únoru následujícího roku zemře ve 44 letech na mrtvici po konfliktu v souboru. V Ostravě je uvedena československá premiéra baletu Ondráš (hudba Ilja Hurník).

Ivo Váňa Psota

ZAHRANIČÍ

20. února má na Montparnassu premiéru Ioneskova hra **Lekce**.

29. března je na Broadwayi premiéra muzikálu **Král a já** (The King and I) Rodgerse a Hammersteina. Zůstane na repertoáru tři roky a z dosud neznámého herce Yula Brynnera udělá hvězdu.

Na Broadwayi toho roku zazáří také Audrey Hepburnová. Francouzská autorka Colette se s ní náhodně setká v Monte Carlu a vyžádá si ji do hlavní role ve své hře **Gigi**. Audrey dosud hrála jen drobné filmové roličky. Po tomto představení, které má premiéru v listopadu, její kariéra začne nabírat obrátky. Po filmu Prázdniny v Římě z roku 1953 už na ni nikdo nezapomene.

Britský herec Lawrence Olivier zaznamená „vzrušující zážitek“: Představení Caesar a Kleopatra v jeho divadle St. James navštíví Winston Churchill. „Dopřával si vždy menší extravaganci tří sedadel – jedno pro sebe, druhé pro milovanou dceru Mary a třetí pro klobouk a kabát; považoval jsem to za nejrozumnější extravaganci, o jaké jsem kdy slyšel,“ napíše později Sir Lawrence ve svých pamětech.

1. prosince proběhne v Londýně světová premiéra opery **Billy Budd**. Diriguje sám autor hudby Benjamin Britten a první představení má 17 opon. Představitel hlavní role Theodore Upmann krátce předtím pověsil operu na hřebík a odešel pracovat do ropného průmyslu. Přemluvili ho k návratu a u zpěvu už potom zůstal.

Jiří Voskovec je 5. dubna po téměř jedenácti měsících propuštěn z internace na Ellis Islandu, kde byl zadržován pro blíže neurčené podezření ze sympatií ke komunismu, a přeplaví se trajektem do New Yorku, kde jej očekávají přátelé. O rok později debutuje na Broadwayi:

V Ustinovově hře Láska čtyř plukovníků hraje po boku Rexe Harrisona. V roce 1955 se stává americkým občanem.

Audrey Hepburnová

FILM

Natáčí se Císařův pekař a pekařův císař. Ne všichni jsou z něj nadšení. Do kin jdou také filmy Vstanou noví bojovníci podle románu Antonína Zápotockého, Akce B – anebo animovaná pohádka O zlaté rybce. Pro západní svět se filmem roku 1951 stane Američan v Paříži s Genem Kellym. A to má silnou konkurenci: Quo Vadis, Africká královna... A na jihu Francie v létě začíná řídit Gérard Philipe v roli Fanfána Tulipána.

I ve filmu se projevuje krize kulturní politiky. Na podzim, po sesazení Slánského, dochází k přehodnocování některých požadavků na tvorbu. Umělci mají mít nyní „úplnou svobodu“ a ministr Kopecký údajně prohlásí, že režiséři jako Frič nebo Vávra „klidně mohou točit i bez scénáře“. Asi nečeká, že to vezmou vážně. Na Barrandově má zavládnout „dobrá atmosféra“. Ta má napravit škody, jež v předchozím období způsobila „slánština“. Tou dobou už je jasné, že výsledky toho roku nebudou slavné.

CÍSAŘŮV PEKAŘ A PEKAŘŮV CÍSAŘ

Napodruhé se začíná natáčet film Císařův pekař a pekařův císař. „Groteskní příběh z doby císaře Rudolfa II., který sebe i jiné štval za chimérickým přeludem elixíru života“, měl režirovat Jiří Krejčík, ale po neshodách s Janem Werichem režii převzal Martin Frič. Výpravu dělá Jiří Trnka. A nešetří se. Brokátové látky na kostýmy se tkají speciálně ve Varnsdorfu. Filmaři dostanou k dispozici originální umělecká díla z hradních sbírek a galerií. Postavu

Císařův pekař

Císařův pekař

Golema navrhne sochař Jaroslav Horejc. Dodnes je, stejně jako kostýmy, uložena v barrandovských depozitářích.

Film, který má rozpočet astronomických 27 milionů korun, se ještě prodraží – i proto, že některé scény se po výměně režiséra musí přetáčet. Změní se i obsazení: V tom původním měl například

magistra Kelleyho hrát Karel Höger. Ten ale využil toho, že natáčení bylo přerušeno, a dal přednost životopisnému filmu Mikoláš Aleš, kde dostal titulní roli. Záhadnou dívku Siracl měla představovat Irena Kačírková, ale Jan Werich si prosadí Natašu Gollovou. Herečka byla v té době na indexu – podobně jako jiným hvězdám předválečné české kinematografie jí bylo vytýkáno její chování za války. Werich s Fričem jí pomohou „prolomit klatbu“. Alchymistu Scottu měl hrát Saša Rašilov, na jeho místo nastoupí František Černý.

Marie Vášová si v roli Rudolfovy přítelkyně hraběnky Stradové zahrála jednu z mála komediálních rolí ve své kariéře. Jednu z dvorních dam představuje Věra Chytilová – spolu s dalšími manekýnkami z Textilní tvorby. V roličce prodavačky květin se mihne i Jana Werichová.

Nezapomenutelný je Lubomír Lipský, který hraje alchymistu vyrábějícího zlato ze švestek. Císař jej ve filmu vyzve, aby vysvětlil magistru Kelleymu své počínání. V původním scénáři prý bylo uvedeno: „3. alchymista odpoví císaři v cizím jazyku.“ Lipský tak učinil velmi přesvědčivě.

– Jamalalicha? Jamalalicha. Jamalalicha, i paprřála, chánua, chánua, e chánua, e chánua, džalala, džalala a, a paprřála, tasmarta masmalika zamás piskurty, i jarda piskurty, patláma, patláma, patláma – žbrluch!

Scénář komedie o císaři Rudolfovi II. a pekaři Matějovi (dvojrole Jana Wericha) vznikl ve spolupráci Jana Wericha, Jiřího Brdečky a režiséra Martina Friče. Jejich spolupráce někdy jiskřila, jindy vážla. Jan Werich chrlil nápady, ale mravenčí práce nebyla nic pro něj. Také natáčení provázely problémy. Werich si například vymyslel, že Matěj šlápne bosou nohou do kameninové vazy, uvázne v ní a spadne do vany. Při natáčení scény se ale zranil a natáčení muselo být přerušeno.

Film byl ostře sledován. Natáčelo se na barevný film, protože se počítalo s tím, že film půjde i do zahraničí. Natočený materiál se prý musel promítnout generálnímu tajemníkovi KSČ Rudolfu Slánskému. Nakonec z něj vznikly dva filmy v celkové délce dvě hodiny a pětatřicet minut; uváděly se jako dvojprogram za dvojnásobné vstupné. A pro zahraničí byla sestříhána „exportní verze“ o délce 112 minut.

Premiéra se konala v Praze 28. prosince 1951. Přestože někteří film Císařův pekař a pekařův císař označují za socialistickou agitku, politické vedení státu při ní poněkud sinalo, ale už se nedalo nic dělat. Frič s Werichem s „uměleckou svobodou“ naložili po svém... Film byl však příliš drahý na to, aby šel do trezoru, a příliš dlouho se o něm mluvilo. Po jeho uvedení zdejší kritika raději mlčí. Velký úspěch však snímek má v Rakousku. Zároveň tam ovšem vzbudí pohoršení, protože – jak napsal rakouský tisk – „císař Rudolf II., kterého známe jako duševně čilého, tragického a magickým kouzlem obestřeného vládce, se zde objevuje jako úplný pitomec.“

Jan Werich za film dostane Státní cenu 1. stupně – „za pokrokovou myšlenku, účinné scenáristické zpracování a vynikající herecký výkon“.

NOVÉ ČESKOSLOVENSKÉ FILMY

Cesta ke štěstí. Filmové drama režiséra Jiřího Sequense s třiadvacetiletou Jiřinou Švorcovou v hlavní roli. Vlasta Tomešová se vrací ze stavby mládeže do rodné vesnice a je rozhodnuta stát se traktoristkou.

Vstanou noví bojovníci.

Historický film režiséra Weisse o počátcích dělnického hnutí, natočený v předchozím roce podle předlohy Antonína Zápotockého, má premiéru v únoru 1951. Na festivalu v Karlových Varech získá František Smolík cenu za nejlepší herecký výkon. Snímek je oceněn Státní cenou.

Akce B. Film režiséra Josefa Macha líčí, slovy dobového tisku, „hrdinný boj příslušníků československé armády a SNB s banderovskými vrahy i jejich přísluhovači“. Hrají Josef Bek, Dana Medřická, Vlasta Chramostová, Rudolf Deyl ml., Jiří Sovák...

Slepice a kostelník. První film režiséra Oldřicha Lipského natočený v předchozím roce má premiéru v dubnu. Ve veseloohře z prostředí združstevňovaného venkova si smí po letech zákazu zahrát Vlasta Burian (roli kostelníka Kodýtky prý odmítl Saša Rašilov). Naopak Jiřina Štěpničková poté nadlouho zmizí z očí.

Mikoláš Aleš. Životopisný film režiséra Václava Kršky s Karlem Högerem v titulní roli. Film měl premiéru v lednu 1952.

Boj sa skončí zajtra. Film režiséra Miroslava Cikána. Drama z dob hospodářské krize na Slovensku, kdy dojde ke stávce dělníků na stavbě železniční trati. První velká filmová příležitost slovenského herce Elo Romančíka, kterého dobový tisk charakterizuje slovy „bývalý dělník a bojovník slovenského národního povstání“.

O zlaté rybce. Krátkometrážní animovaný film, na kterém spolupracovali Jiří Trnka a Jan Werich. „Zlatá rybo, slyš má slova, vylez z vody, zjev se znova. Mám ženu zlou jak šídlo...“

RŮZNÉ

14. července začíná **VI. mezinárodní filmový festival v Karlových Varech.** Soutěžní filmy poprvé hodnotí mezinárodní porota, jejímž předsedou je A. M. Brousil. Velkou cenu získá sovětský film Rytíř zlaté hvězdy režiséra Julije Rajzmana se Sergejem Bondarčukem v hlavní roli.

Na co se chodí do kina? Hrají se filmy z nedávných let, ale i starší: Karhanova parta, Slepice a kostelník, Fernandel akrobatem... Znovu je uveden Křižník Potěmkin. V Brně se stojí fronty na lístky před pokladnou kina Družba (dříve Kapitol), kde se hraje americký film Dědička s Olivíí de Havillandovou. Běží i sovětské filmy jako Pád Berlína, Tajné poslání, Muži v sedle...

Filmový festival pracujících, který byl poprvé uspořádán v roce 1948 ve Zlíně, se tento rok koná již v 16 městech.

Cestovatelé **Miroslav Zikmund a Jiří Hanzelka** dokončují po návratu ze své první výpravy dokumentární film ve Zlíně, v ateliérech na Kudlově. Město je nadchne do té míry, že se rozhodnou tam usadit. Film je pod názvem Afrika I. – Z Maroka na Kilimandžáro uveden o rok později.

ZE ZAHRANIČÍ

Quo Vadis. Za jeden z filmů roku by se dal označit americký velkofilm Quo vadis – natočený podle románu Poláka Henryka Sienkiewicze v římských ateliérech Cinecittà. Společnost MGM se dala do boje proti televizi a nemínila šetřit: největší hvězdy, desetitisíce statistů, kostýmy, záběry hořícího Říma... Rozpočet téměř osm milionů dolarů byl na tu dobu fantastický. Česká kritika dílo označí za „monstrózní kýč“.

Příběh o lásce římského patricije Marka Vinitia a křesťanské dívky Lygie se začal natáčet už v roce 1949 – s Gregory Peckem a Elizabeth Taylorovou v hlavních rolích. Studio ale s výsledky nebylo spokojeno, takže se všechno točilo znovu, tentokrát s Robertem Taylorem a Deborah Kerrovou. O roli Lygie se ucházela i tehdy ještě neznámá Audrey Hepburnová, studio ale vsadilo na jistotu. Ve své druhé filmové roli se zde ale mihne mladá Sophia Lorenová.

Roli vyšinutého císaře Nera získal Peter Ustinov. Také to nebylo bez problémů: Vedení MGM mělo obavy, jestli není příliš mladý. Ustinovovi bylo devětadvacet; poslal jim telegram, že Nero zemřel ve třiceti a když budou ještě otálet, bude na roli naopak příliš starý. – Ověřili jsme si, že máte pravdu. Ta role je vaše, zněla telegrafická odpověď.

Film se stal jedním z komerčně nejúspěšnějších filmů počátku 50. let dvacátého století. Premiéru ve Spojených státech měl 25. prosince. Při prvním uvedení jen v USA a Kanadě vynesl 11 143 000 dolarů. V následujícím roce byl film nominován na 8 Oscarů; nezískal ani jednoho (vyhrál Američan v Paříži), ale Ustinov dostal alespoň Zlatý glóbus jako nejlepší herec ve vedlejší roli.

